

Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle Maailman kauppajärjestön useanvälisen kehitystä edistävien investointien helpottamista koskevan sopimuksen neuvottelemisesta

Perustuslain 96 §:n 2 momentin perusteella lähetetään eduskunnalle muistio Maailman kauppajärjestön useanvälisen kehitystä edistävien investointien helpottamista koskevan sopimuksen neuvottelemisesta.

Helsingissä 22.2.2024

Ulkomaankauppa- ja kehitysministeri Ville Tavio

Yksikönpäällikkö Ilkka Saarinen

**MAAILMAN KAUPPAJÄRJESTÖN USEANVÄLISEN KEHITYSTÄ EDISTÄVIEN
INVESTOINTIEN HELPOTTAMISTA KOSKEVAN SOPIMUKSEN
NEUVOTTELEMINEN****1 Tausta ja sopimuksen tavoite**

Neuvottelut kehitystä edistävien investointien helpottamista koskevasta sopimuksesta (Agreement on Investment Facilitation for Development, IFDA) on yksi neljästä useanvälisestä aloitteesta, jotka lanseerattiin vastauksena WTO:n monenvälisen neuvotteluraiteen pitkään jatkuneisiin haasteisiin. Investoinneista oli keskusteltu WTO:ssa varsin laaja-alaisesti jo pitkään osana ns. Singaporen aiheiden käsittelyä. Keväällä 2017 ryhmä kehitys- ja vähiten kehittyneitä WTO-jäsenmaita käynnisti epävirallisen vuoropuhelun investointien helpottamisesta kehitysyhteistyön alalla, ja WTO:n 11. ministerikokouksessa loppuvuodesta 2017 annettiin yhteinen ministerilausuma neuvottelutavoitteesta.

Euroopan unionin neuvosto valtuutti 2019 komission aloittamaan neuvottelut. Neuvottelut aloitettiin virallisesti syyskuussa 2020.

Sopimuksessa on kyse investointeja koskevien toimien avoimuuden ja ennustettavuuden lisäämisestä, hallinnollisten menettelyjen yksinkertaistamisesta, kansainvälisestä yhteistyöstä ja tietojenvaihdosta. Sopimuksessa sovitaan toimista, jotka edistävät vastuullisten liiketoimintakäytäntöjen omaksumista yrityksissä, sovitaan korruption vastaisista toimista ja varmistetaan kehitysmaiden ja vähiten kehittyneiden maiden erityis- ja erilliskohtelu, tekninen apu ja valmiuksien kehittäminen. Sopimus ei sisällä investointien markkinoillepääsyä, suojaa tai investointiriitojenratkaisua.

Sopimuksessa on vahva kehitysmaapainotus. Tulevan sopimuksen keskeisenä tavoitteena on helpottaa kehitysmaiden ja vähiten kehittyneiden jäsenten osallistumista maailmanlaajuisiin investointivirtoihin ja auttaa kehitysmaita houkuttelemaan sekä enemmän että parempia pitkäaikaisia suoria ulkomaisia sijoituksia, jotka edistävät kestävästä kehitystä.

Neuvotteluissa on kirjelmän kirjoitushetkellä mukana 118 WTO:n jäsentä¹, joista merkittävä osa kehitysmaita, ml. kaksi kolmasosaa WTO:n vähiten kehittyneistä jäsenmaista. Neuvotteluja

¹ Afghanistan; Albania; Antigua and Barbuda; Argentina; Armenia; Australia; Austria; Bahrain; Barbados; Belgium; Belize; Benin; Bolivia; Brazil; Bulgaria; Burundi; Cabo Verde; Cambodia; Cameroon; Canada; Central African Republic; Chad; Chile; China; Colombia; Congo; Costa Rica; Croatia; Cyprus; Czech Republic; Denmark; Djibouti; Dominica; Dominican Republic; Ecuador; El Salvador; Estonia; European Union; Finland; France; Gabon; Gambia; Georgia; Germany; Greece; Grenada; Guatemala; Guinea; Guinea-Bissau; Honduras; Hong Kong, China; Hungary; Iceland; Indonesia; Ireland; Italy; Japan; Kazakhstan; Korea, Republic of; Kuwait; Kyrgyz Republic; Lao People's Democratic Republic; Latvia; Liberia; Lithuania; Luxembourg; Macao, China; Malaysia; Maldives; Mali; Malta; Mauritania; Mauritius; Mexico; Moldova; Mongolia; Montenegro; Morocco; Myanmar; Netherlands; New Zealand; Nicaragua; Niger; Nigeria; North Macedonia; Norway; Oman; Panama; Papua New Guinea; Paraguay; Peru; Philippines; Poland; Portugal; Qatar; Romania; Russian Federation; Saudi Arabia; Seychelles; Sierra Leone; Singapore; Slovak Republic; Slovenia; Solomon Islands; Spain; Suriname; Sweden; Switzerland; Tajikistan; Togo; Uganda; United Arab Emirates; United Kingdom; Uruguay; Vanuatu; Yemen; Zambia; Zimbabwe

käydään useanvälisesti osallistuvien maiden välillä, mutta neuvotteluihin sekä tulevaan sopimukseen voivat liittyä kaikki halukkaat WTO-jäsenet.

2 Sopimuksen pääasiallinen sisältö

Sopimusneuvottelut on saatu sisällön osalta pitkälti päätökseen. Neuvottelut jatkuvat edelleen sopimuksen loppumääräyksistä ja siitä, miten sopimus sisällytetään WTO:n sopimusrakenteeseen.

Sopimus kattaa seuraavat aiheet: investointitoimenpiteiden avoimuuden ja ennustettavuuden parantaminen, investointeihin liittyvien hallinnollisten menettelyjen yksinkertaistaminen ja nopeuttaminen, hallitusten ja sijoittajien välisen vuoropuhelun vahvistaminen, vastuullisten liiketoimintakäytäntöjen käyttöönoton edistäminen yrityksissä sekä korruption ehkäiseminen ja torjuminen, kehitysmaiden erityis- ja erilliskohtelun varmistaminen, tekninen apu kehitysmailla ja vähiten kehittyneille maille sekä niiden valmiuksien kehittäminen.

Sopimuksen kate. Sopimus kattaa suorat ulkomaiset sijoitukset (Foreign Direct Investment, FDI), ja sitä sovelletaan ulkomaisiin suoriin sijoituksiin kaikilla talouden aloilla. Sopimuksesta on nimenomaisesti suljettu pois investointien markkinoillepääsy, sijoitussuoja sekä sijoittajan ja valtion välinen riitojenratkaisu. Sopimuksen soveltamisalan ulkopuolelle on rajattu myös julkiset hankinnat ja tietyt tuet. Sopimuksessa sovitaan suosituimmuuskohtelusta (Most-favoured-nation Treatment, MFN) sekä ns. palomuurista, jolla vahvistetaan sopimuksen olevan itsenäinen suhteessa muihin kansainvälisiin investointisopimuksiin.

Investointitoimien avoimuus. Sopimus sisältää sitoumuksia investointeihin vaikuttavan ohjeistuksen, sääntelyn ja toimenpiteiden asianmukaisesta julkaisusta ja saatavuudesta ajantasaisina. Jäseniä kannustetaan perustamaan sähköinen tietoportaaali, johon kaikki em. investointeja koskeva relevantti tieto sisällytettäisiin. Sopimuksessa säädetään myös investointeihin vaikuttavien toimien WTO-notifioinneista, sekä sääntelyn ja toimenpiteiden ennakkojulkaisemisesta ja mahdollisuudesta kommentoida ehdotettuja toimenpiteitä.

Hallinnollisten menettelyjen yksinkertaistaminen ja nopeuttaminen. Sopimus sisältää sitoumuksia hallinnointitoimenpiteiden kohtuullisuudesta ja puolueettomuudesta, lupamenettelyjen yleisistä periaatteista, moninkertaisten lupamenettelyjen välttämisestä, valtuutusmaksuista, sähköisten hakemusten hyväksymisestä, toimivaltaisten viranomaisten riippumattomuudesta, muutoksenhausta, sekä menettelyjen ja säännösten säännöllisestä uudelleentarkastelusta. Sopimuksessa sovitaan myös sijoitustoimintaan liittyvien luonnollisten henkilöiden maahantuloa ja väliaikaista maassa oloa investointitarkoituksissa koskevien vaatimusten ja menettelyjen julkaisemisesta.

Yhteistyö ja kansallinen sääntely. Sopimus sisältää velvoitteen luoda kansallinen yhteyspiste, joka auttaa ja neuvoo sijoittajia. Kansallisen sääntelyn osalta jäsenmaita kannustetaan tekemään vaikutustenarvioinnit kaikista sijoituksiin vaikuttavista merkittävistä sääntelytoimenpiteistä, ottaen huomioon erityisesti sääntelyn vaikutukset mikro-, pieniin ja keskiin yrityksiin. Jäsenmaita kannustetaan samoin perustamaan tietokanta kansallisista toimittajista, ja panostamaan rajat ylittävään viranomaisyhteistyöhön ja tietojen vaihtoon.

Kehitysmaiden ja vähiten kehittyneiden maiden erityis- ja erilliskohtelu. Sopimuksessa huomioidaan kehitysmaiden ja vähiten kehittyneiden maiden erityis- ja erillistarpeet sekä täytäntöönpanon ja valmiuksien tukemiseksi tarvittava tekninen tuki. Vähiten kehittyneiltä mailta edellytetään sitoumuksia vain siinä määrin kuin ne ovat sopusoinnussa ao. maiden yksilöllisten kehitys-, rahoitus-, hallinto- ja institutionaalisten valmiuksien kanssa.

Toimeenpanon osalta mahdollistetaan porrastettu eteneminen, jossa kukin kehitysmaa ja vähiten kehittynyt maa saa itse nimetä tavoiteaikataulut. Sopimuksessa säädetään kattavasti kehitysmaiden valmiuksien tukemisen ja teknisen avun periaatteista.

Kestävät investoinnit. Sopimuksen mukaan jäsenten on kannustettava alueellaan toimivia tai lainkäyttövaltaansa kuuluvia sijoittajia ja yrityksiä asianmukaiseen huolellisuuteen ja sisällyttämään vapaaehtoisesti käytäntöihinsä kansainvälisesti tunnustetut vastuullisen liiketoiminnan perusteet ja standardit, ml. työelämä, ympäristö, sukupuolten välinen tasa-arvo, ihmisoikeudet ja alkuperäiskansojen oikeudet. Sopimus sisältää samoin sitoumuksia koskien korruption vastaisia toimenpiteitä.

Institutionaaliset- ja loppumääräykset. Sopimuksen toimeenpanon seurantaa ja investointien helpottamista koskevien parhaiden käytäntöjen ja tietojen vaihtoa varten perustetaan WTO:n investointien helpottamisen komitea. Sopimuksen määräysten tulkintaa ja soveltamista koskevien riitojen ratkaisuun sovelletaan WTO:n yleistä riitoratkaisujärjestelmää.

Neuvotteluissa on edelleen auki kysymys siitä, miten sopimus tullaan käytännössä saattamaan osaksi WTO:n sopimusjärjestelmää. Tavoitteena on esittää WTO:n 13. ministerikokoukselle (26.–29. helmikuuta 2024) pyyntö lisätä sopimus usean keskeisenä sopimuksena WTO:n perustamissopimuksen (OJ L 336, 23.12.1994, s. 3–10 / SopS 5/95) liitteeseen 4 (WTO:n useanväliset sopimukset). Päätös edellyttää kaikkien WTO-jäsenmaiden hyväksyntää, mutta sopimusta sovelletaan vain niihin WTO:n jäseniin, jotka ovat nimenomaisesti hyväksyneet sopimuksen.

3 Sopimuksen oikeusperusta

Komissio neuvottelee sopimusta unionin puolesta Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen (SEUT) 218 artiklan mukaisessa menettelyssä. Sopimuksen pääasiallinen tavoite ja sisältö liittyvät EU:n yhteiseen kauppapolitiikkaan. Sen vuoksi sopimuksen aineellinen oikeusperusta on SEUT sopimuksen 207 artikla (SEUT 207.4 artikla, määränemmistö).

Neuvoston päätös sopimuksen allekirjoittamisesta ei edellytä Euroopan parlamentin hyväksyntää. Neuvoston päätös sopimuksen tekemisestä edellyttää kuitenkin parlamentin hyväksyntää SEUT 218 artiklan 6(a) kohdan mukaan. Parlamentille tiedotetaan asiasta menettelyn kaikissa vaiheissa SEUT 218 artiklan 10 mukaisesti.

4 Sopimuksen vaikutukset

Sopimuksella ei odoteta olevan suoria vaikutuksia valtion talousarvioon. Sopimuksella odotetaan kuitenkin olevan myönteisiä vaikutuksia kansainväliseen investointitoimintaan ja sitä kautta myös Suomelle.

Sopimuksen lisäarvo syntyy ennen kaikkea investointeihin liittyvän avoimuuden ja ennakoitavuuden lisääntymisestä markkinoilla, joilla se on muutoin puutteellista. Sopimuksen myötä parantuvan tiedonsaannin ja ennakoitavuuden arvioidaan hyödyttävän erityisesti kehitysmaita, vähiten kehittyneitä maita sekä pienyrityksiä.

5 Sopimuksen suhde Suomen lainsäädäntöön, perustuslakiin sekä perus- ja ihmisoikeuksiin

Sopimus sisältää ainoastaan EU:n yksinomaiseen toimivaltaan (kaupppolitiikka) kuuluvia määräyksiä. Sopimuksella ei ole vaikutuksia perustuslakiin eikä edellytä lainsäädäntömuutoksia.

6 Ahvenanmaan toimivalta

Ahvenanmaan itsehallintolain (1144/1991) 18 ja 27 §:ssä säädetään valtakunnan ja Ahvenanmaan maakunnan välisestä toimivallanjaosta. Asia kuuluu itsehallintolain 27 § 12 kohdan mukaan valtakunnan toimivaltaan.

Valtioneuvoston arvion mukaan sopimus sisältää ainoastaan unionin toimivaltaan kuuluvia määräyksiä. Näin ollen sopimuksen määräykset eivät vaadi valtakunnassa tai Ahvenanmaalla hyväksymistoimia.

7 Sopimuksen käsittely Euroopan unionin toimielimissä

EU:n kannanottoja on valmisteltu neuvoston kauppapoliittisessa komiteassa, pääosin sen palveluita ja investointeja käsittelevässä kokoonpanossa.

Sen jälkeen, kun sopimus on sisällytetty WTO-sopimuksen liitteeseen 4 WTO-sopimuksen X artiklan 9 kohdan mukaisella päätöksellä ja sen on ilmoitettu olevan avoinna hyväksymistä varten, edetään osapuolten, mukaan lukien EU:n, sisäisiin menettelyihin sopimuksen hyväksymiseksi.

8 Sopimuksen kansallinen käsittely

Ulkoministeriö on valmistellut asiaa yhteistyössä muiden ministeriöiden sekä sidosryhmien kanssa. Neuvotteluja on käsitelty säännöllisesti EU:n neuvoston kauppapoliittisessa komiteassa (sekä sijais- että palvelut ja investoinnit kokoonpanoissa). WTO-neuvotteluja koskevat Suomen kannat on valmisteltu EU2-jaostossa. U-kirjelmä on käsitelty EU2-jaoston kirjallisessa menettelyssä 8-12.2.2024.

Eduskunnalle on annettu selvityksiä WTO-neuvottelujen tilanteesta WTO:n ministerikokouksiin valmistutumisesta annetuissa kirjelmissä. Eduskuntaa on informoitu neuvottelujen etenemisestä 8.3.2021 päivätyllä E-kirjeellä E 26/2021 vp. E-kirjeen E 26/2021 vp osalta suuri valiokunta katsoi ulkoasiainvaliokunnan näkemyksen mukaisesti, ettei asian johdosta ryhdytä toimenpiteisiin.

9 Sopimuksen allekirjoittaminen, väliaikainen soveltaminen ja voimaantulo

Neuvottelujen ollessa kesken sopimuksen allekirjoittamisen ajankohdasta tai sopimuksen voimaantulosta ei ole vielä tietoa

10 Valtioneuvoston kanta

Valtioneuvosto kannattaa tavoitetta luoda kehitystä edistävien investointien helpottamista tukevia kansainvälisiä sääntöjä. Valtioneuvosto pitää tärkeänä, että sopimuksella vahvistetaan toimintaympäristöä, joka edistää pitkäaikaisia kestävästä kehitystä edistäviä suoria ulkomaisia sijoituksia erityisesti kehitysmaissa ja vähiten kehittyneissä maissa. Valtioneuvosto tukee tavoitetta sopimuksesta, johon osallistuisi mahdollisimman laaja joukko WTO-jäseniä.

Valtioneuvosto katsoo, että tavoiteltava sopimus tukee myös laajempaa tavoitetta WTO:n uudenaikaistamisesta.